

Schizandra chinensis (Turcz.) Baill

Původ a rozšíření:

Schizandra, nebi-li klanopraška, patří do rodu Schizandra, čeledi Schizandraceae, která zahrnuje asi 25 druhů rostlin. Jde o starodávnou liánu keřovitového vzrůstu známou více než tisíc let. Ve starých čínských knihách se popisuje jako „Strom pěti chutí“ (kyselá, hořká, sladká, palčivá a slaná). V Rusku se jí říká Kitajskij limonnik.

V pozdější době se o ní projevil znovu zájem, když se zjistilo, že jí obyvatelé Dálného východu jí používali jako posilující stimulační prostředek proti únavě a dalším nemocem. Ve volné přírodě roste planě ve velké míře v listnatých a smíšených lesech.

U nás je rozšířena v zahradách některých pěstitelů a v botanických ústavech. Ideální by bylo, kdyby její rozšíření doznalo daleko většího stupně a nahrazovalo by ve veřejné výsadbě málo užitečné keře, a to hlavně pro její zdravotní význam.

Botanická charakteristika:

Schizandra je pomalu rostoucí opadavá keřovitá liána, která ve svém domácím prostředí dorůstá až do osmi metrů, u nás však podstatně méně, obvykle do čtyř metrů. Je právem řazena pro její aktivní látky mezi tzv. harmonizátory, které nejsou léky, ale přispívají k aktivitě a zvyšování schopnosti člověka. Rostlina má taktéž dekorativní vzhled a bývala vysazována i jako popínavá rostlina k besídkám a pergolám.

Listy jsou světlezelené, opadavé, lesklé, střídavé, eliptické, na konci zašpičatělé, slabě zoubkované a s dlouhými červenými nebo červenohnědými řapíky. Obsah schizandrinu, tonizujícího prvku, je v čerstvých listech, v lodyhách nebo i v kořenech mnohonásobně vyšší než v sušených částech rostliny.

Květy jsou krémově bílé nebo narůžovělé, jemně voňavé. Po výsevu vykvete schizandra asi po čtvrtém roce. Při prvním kvetení se zpravidla objevují jen samčí květy. V dalších letech se objeví i samičí květy, zřídka pak květy oboupohlavní. Výskyt květů jednotlivých pohlaví je neurčitý a nespolehlivý. V tomto ohledu hraje svou roli několik faktorů, jako je teplota výživa či vlhkost půdy. Květy vyrůstají v úžlabí listů na letorostech po dvou až sedmi na růžových stopkách dlouhých až čtyři centimetry. Květy mají v průmětu patnáct milimetrů a voní po citrónu. Planě rostoucí rostlina bývá často dvoudomá.

Plody jsou červené kulovité nevelké bobule, které mají v průměru patnáct milimetrů a narůstají v hroznech dlouhých až osm centimetrů. Hrozny obsahují v průměru asi dvacet bobulí a tvoří válcovitý hrozen nevybíhající do špičky (jako např. u rybízu).

Dužnina plodu je aromatická, sladkokyselá s intenzivní chutí. Ze starší dospělé vyvinuté rostliny se při dobré péči a za příznivých klimatických podmínek dá sklídit v plné plodnosti kolem čtyř kilogramů plodů. Plody u nás dozrávají v září a mají vysoký obsah vitamínu C a dalších látek jako jsou kyseliny, sacharidy, bílkoviny a další minerální látky, z nichž některé jsou poměrně vzácné. Tonizující složkou je schizandrin a schizandrol.

PepinoGold.cz

Semena rostliny se nacházejí po jednom až dvou v bobulích. Jsou zlatavě žlutá, tři milimetry dlouhá, ledvinovitého tvaru. Rozkousnutá mají pro vysoký obsah silic silně kořeněnou chuť a jsou ostře aromatická. Mají také vysoký obsah cenných látek. Obsahují přibližně 33% tuku a mnohem více schizandrolu a schizandrinu než dužnina.

Kořeny rostliny jsou svazčité, některé nabývají tvaru oddenku, z něhož v určité vzdálenosti vyrůstají noví jedinci. Schizandra koření mělce.

Rostlina vyžaduje půdu výživnou, propustnou a s dostatkem humusu obohaceným rozloženými průmyslovými hnojivy, pH 4,8 až 5,6. Daří se jí na slunném místě s mírným zastíněním. Snáší dobře naše mrazy, ale opožděné květnové mrazíky ji opoždují. Proto se snažíme její jarní nástup do vegetace oddálit, a to zejména u mladých rostlin, které na zimu přikrytím, dokud dostatečně nezesílily. V našich podmínkách schizandra kvete zpravidla koncem května a plody se sklízí v září.

Existuje celkem asi dvacet pět různých druhů ze subtropických oblastí Asie a Ameriky. U nás zatím nejsou moc rozšířeny, objevují se však také nové, prošlechtěné odrůdy.

Využití

Všechny části rostliny obsahují stimulační látky, které příznivě ovlivňují a posilují nervovou soustavu, zvyšují výkonnost, aktivitu a svěžest a v neposlední řadě zmiňují únavu a zahánějí spánek.

Její účinek nevyvolává vedlejší negativní reakce a rostlina neobsahuje škodlivé látky. Hlavní složka schizandrin, který je obsažen ve všech částech rostliny, působí dlouhodobě a bez psychických problémů. Rostlina není lék, ale je spíše stimulem, který se přes své kladné vlastnosti musí užívat s mírou, jejíž překročení může ojediněle vyvolat duševní nevyváženost. Pro stálé užívání je lepší konzultace s lékařem.

Pro přípravu posilujícího čaje se používají v srpnu trhané lístky. Tyto lístky právě v srpnu obsahují nejvíce aktivních složek, jejichž obsah se sušením postupně snižuje. Kůra rostliny se používá k nálevům. Ze semen, která jsou nejbohatší na stimulační látky, se připravují lihové výluhy.

V medicíně se přisuzuje schizandře velký význam pro zvyšování ostrosti zraku, pro léčbu nervů, srdce, cévního systému, dýchání, impotence, ledvin, krevního tlaku aj.

Rozmnožování:

Mladé semenáče se obtížně získávají a také z počátku rostou velmi pomalu. Roční přírůstek činí okolo šesti centimetrů. Špatně si zvykají na naše prostředí a jejich slabý kořenový systém brzdí růst. Z tohoto důvodu se schizandra rozmnožuje hlavně vegetativně. Snadno se množí hřížením větví. Pro řízkování, které bývá úspěšné, používáme letní polodřevnaté výhony s třemi až pěti očky. Můžeme je vysadit do pařeniště a udržovat v patřičné vlhkosti a teplotě. Další možností množení je použití odnoží, odkopků i s kořeny, což je nejrychlejší a nejvděčnější způsob. S roubováním se setkáme jen velmi sporadicky.

Sklizeň:

Listy na čaj se trhají koncem srpna, aby byly vyzrálé a obsahovaly dostatečné množství požadovaných stimulačních látek. Plody se pak sklízí od září do října. Čerstvé listy a plody mají vyšší obsah aktivních

PepinoGold.cz

látek. Přes tento fakt je dobré plody i listy také usušit, abyste mohli využívat blahodárných účinků této rostliny po celý rok.

Souhrn pěstitelských rad:

Rostlina snáší podmínky našeho klimatu a dobře se jí daří v mírném stínu. Při silném zastínění špatně nasazuje na květ. Zemina by měla být výživná, s dostatkem humusu a organických látek, listovky a drnovky. Měly by být propustná a lehká. Teplotu snáší až do -35°C , ale jarní mrazáky ji poškozují. Mladé semenáčky je vhodné před mrazy chránit, dokud nezesílí. Závlaha rostliny by měla být pravidelná. Nesnáší rozbahněnou a ani suchou půdu. Rostlina se stratifikovanými semeny množí těžko. Lepší a úspěšnější je využití řízkování, hřížení a odkopů. Řez rostliny není nutný. Škůdci a nemoci rostlinu moc nenapadají díky její aromatické intenzivní chuti. Sklizeň lístků na čaj probíhá v srpnu, plodů pak v září až říjnu. Listy se používají na posilující čaj, z kůry se připravují nálevy. Z čerstvých plodů je poměrně výhodné, ale i pracné, připravit šťávy. Plody nejlépe uchováme sušením. Suché plody taktéž můžeme přidávat i do jiných čajů. Doporučeno je i vyluhovat semena v alkoholu.

Převzato z knihy Subtropy – pěstitelské praktikum B, autor: Šamla Jiří. Edice Citrusář, Brno, 1994